

Isabel Allende
YÜREĞİMDEKİ
ÜLKEM

anılar

İspanyolca aslından çeviren
İNÇİ KUT

Isabel Allende
YÜREĞİMDEKİ
ÜLKEM

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Dizgi

Serap Bertay

Düzeltili

Işık Şensoy

Montaj

Mine Sankaya

Kapak Düzeni

Semih Özcan

İç Baskı

Özal Basımevi

Kapak Baskı

Çetin Ofset

Cilt

Eko Ofset

1. basım : Haziran, 2004

2. basım : Haziran, 2004

ISBN 975-07-0430-4

© Isabel Allende, 2003 / Agencia Literaria Carmen Balcells, S.A. /
Can Yayınları Ltd. Şti. (2003)

Isabel Allende YÜREĞİMDEKİ ÜLKEM

ROMAN

İspanyolca aslından çeviren
İNCİ KUT

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Özgün adı
Mi país inventado

**ISABEL ALLENDE'NİN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI**

AFRODİT / *araştırma*
AŞKTAN VE GÖLGEDEN / *roman*
EVA LUNA / *roman*
EVA LUNA ANLATIYOR / *öykü*
KADERİN KIZI / *roman*
PAULA / *roman*
RUHLAR EVİ / *roman*
SARARMIŞ BİR FOTOĞRAF / *roman*
SONSUZ DÜZEN / *roman*
YÜREĞİMDEKİ ÜLKEM / *roman*

*... Őu ya da bu nedenle, kederli bir sürgün olmuŐum-
dur hep. Őu ya da bu biŐimde ülkemizle birlikte yolcu-
luk etmiŐimdir ve yurdumun yukarıdan aşağı uzanan
tüm özellikleri, ta oralarda, uzaklarda bile sürdürmüŐ-
tür iŐimde yaŐamayı.*

PABLO NERUDA, 1972

İÇİNDEKİLER

Söze Başlarken	11
Yukarıdan Aşağı Uzaayıp Giden Özellikler Ülkesi	18
Muhallebi, Laternalar ve çingeneler	27
Eski Bir Büyülü Ev	35
Bir Milföy Pastası	47
Denize Bakan Deniz kızları	59
Tanrı'ya Yakarış	68
Çocukluğumdan Manzaralar	80
Gururlu ve Ciddi İnsanlar	88
Kusurlar ve Erdemler Üzerine	99
Hasretin Doğduğu Yer	112
Karmaşık Gençlik Yılları	124
Burjuvazinin Sessiz Büyüsü	135
Tarihten Bir Esinti	144
Kan ve Barut	158
Yüreğimdaki Şili	169
Aklımdan Çıkmayan Şu Ülke	181
Teşekkürler	194

SÖZE BAŞLARKEN

Onca insanın ölümüne neden olan İkinci Dünya Savaşı'nın tozu dumanı arasında gelmişim dünyaya; gençliğimin büyük bir bölümü de, birisi kalkıp dalgınlıkla bir düğmeye basınca atom bombaları patlayacak da gezegenimiz havaya uçacak diye beklemekle geçti. Kimsede uzun yaşama beklentisi yoktu; kıyamet günü gelip bizi gafil avlamadan her bir ânı yaşayalım telaşındaydık, öyle ki, bugünlerde herkesin yaptığı gibi öz benliğimizi inceleyip notlar tutacak halimiz yoktu. Üstelik kendini araştırmaya yönelik her türlü eğilimin daha tomurcuk halindeyken kırılıp atıldığı başkent Santiago'da büyümüşüm ben. O kentteki yaşam tarzını tanımlayan atasözü şöyle der: "Uyuyan karidesi akıntı götürür". Buenos Aires ya da New York gibi daha gelişmiş kültürlerde, psikoloğa gitmek normal bir etkinlik olarak görülür, bundan kaçınmaya da kültürsüzlük ya da zihinsel basitlik gözüyle bakılırdı. Oysa Şili'de yalnızca tehlikeli deliler giderlerdi psikoloğa, hem de ancak deli gömleği giydirilmiş olarak; ama yetmişli yıllarda cinsellikte devrim yapılmasıyla birlikte bu da değişti. Belki de ikisi arasında bir bağlantı vardı... Benim ailemde, pek çoğumuz klasik klinik vakalar olmamıza karşın, hiç kimse asla gitmemiştir terapiye, çünkü insanın mahrem sorunlarını hiç tanımadığı birine açması, üstelik dinlesin diye üstüne bir de para vermesi çok saç-

ma bir düşünceydi; bu işi yapacak rahipler ve teyzelerle halalar vardı. Benim derin düşüncelere dalma alışkanlığım pek yoktur, ama son haftalarda kendimi sık sık geçmişimi düşünür buluyorum, bu da olsa olsa erken yaşlanma belirtisi olarak açıklanabilir.

Son zamanlarda başımdan geçen iki olay neden oldu bu anılar salgınının patlak vermesine. Bunlardan birincisi, torunum Alejandro'nun öylesine yaptığı bir yorumdu; beni aynanın karşısında kırışıklık haritamı incelerken yakalayınca acıyarak şöyle dedi. "Merak etme ihtiyar, en az üç yıl daha yaşarsın". Bunun üzerine, bana öylesine büyük bir cömertlikle bahşedilen o üç yılı nasıl geçirmek istediğimi anlayabilmek için hayatıma bir kez daha göz atma vaktinin geldiğine karar verdim. İkinci olayla, açılışını benim yaptığım bir gezi yazarları konferansı sırasında hiç tanımadığım birinin bana yönelttiği bir soru oldu. Aslında ben uzak yerlere seyahat edip bakterileri alt ederek hayatta kalan, sonra da bazı gafilleri aynı yolu yapmaya ikna edebilmek için kitaplar yazan o acayip insanlar grubuna dahil olmadığımı burada açıklamak zorundayım. Seyahat etmek zaten başlı başına büyük bir çaba gerektirir, oda servisi bulunmayan yerlere yapılan seyahatlerse çabalamak anlamına gelir. Benim için en ideal tatil, kendi avlumda bir güneş şemsiyesinin altında oturup bir şeyden kaçıyor olmadıkça asla yapmayacağım serüven dolu seyahatler hakkında kitaplar okumaktır. Ben Üçüncü Dünya denilen yerden geliyorum (ikincisi hangisiydi?) ve birincisinde yasal olarak oturabilmek için kendime bir koca bulmak zorunda kaldım; iyi bir nedenim olmadıkça o az gelişmişliğe geri dönmeye de hiç niyetim yok. Yine de, hiç istemediğim halde beş kıtada dolanıp durdum, üstelik kısmetimde kendi kendimi sürgün etmek ve göçmen olmak da varmış. Yani yolculuklar hakkında bir şeyler bilirim, işte bu yüzden o konferansta bir konuşma yapmamı istediler benden. Kısa konuşmamı bitirdiğimde dinleyicilerin arasından bir el kalktı ve genç biri, sıra hasretinin romanlarımda ne gibi bir rolü olduğunu sordu bana.

Bir an için öylece kalakaldım. Sıla hasreti... sözlüğe göre ‘insanın vatanından uzakta kalması ve bu kaybın anısının neden olduğu derin üzüntü’ anlamına geliyor. O soru karşısında donakalmıştım, çünkü bitmek bilmeyen bir özlem içinde yazı yazdığımı o âna kadar farkına varmış değildim. Neredeyse tüm hayatım boyunca bir yabancı olarak yaşamış, başka seçeneğim olmadığından kabullenmişim bu durumu. Bağlarımı koparıp her şeyi geride bırakarak bir başka yerde hayata yeniden başlamak üzere pek çok kez yollara düşmek zorunda kalmış, nice yollar kateden bir gezgin olmuştum. Onca kez vedalaşmaktan köklerim kurumuş, tutunacak coğrafi bir yer bulamadıklarından belleğimde tutunabilecek başka kökler salmak zorunda kalmıştım; ama dikkat, bellek, Minotaurus’un¹ pusuya yattığı bir labirenttir.

Daha kısa bir süre önce bana nereli olduğumu sorsalardı, üzerinde fazla düşünmeden, hiçbir yere ait olmadığımı, ya da Güney Amerikalı olduğumu, belki de yüreğimin içinde Şilili olduğumu söyledim. Oysa bugün Amerikalı olduğumu söylüyorum, yalnızca pasaportum öyle olduğuma tanıklık ettiği için, ya da o sözcük tüm Amerika’yı kuzeyden güneye içine aldığından ya da kocam, oğlum, torunlarım, dostlarımın pek çoğu, kitaplarım ve evim Kaliforniya’nın kuzeyinde olduğu için değil, aynı zamanda bundan kısa bir süre önce terörist bir saldırı Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerini yerle bir ettiği ve o andan itibaren bazı şeyler değiştiği için. Bir kriz ânında insan tarafsız kalamaz. Bu facia beni kimlik duygumla yüz yüze getirdi; eskiden nasıl Şilili idiysem, bugün artık benim de o çok renkli Amerikan halkının içinde yer aldığımı ayırdına varıyorum. Artık kendimi Amerika Birleşik Devletleri içinde bir yabancı olarak görmüyorum. İkiz kulelerin yıkılışını gördüğümde, o

¹ Minotaurus: Yunan mitolojisinde, Minos’un boğası anlamına gelen, insan bedenli, boğa başlı bir canavar. Girit kralı Minos, bu korkunç yaratığı saklamak için Labyrinthos sarayını yaptırmıştır. (Çev.)

karabasani neredeyse kendim yaşamışım gibi bir duygu-ya kapıldım. Tüyley ürpertici bir rastlantı sonucu –belki de tarihsel bir karma¹ olarak–, Birleşik Devletler’de kaçırılan o uçaklar hedeflerine bir 11 Eylül Salı günü, yani 1973 yılında Şili’deki askeri darbenin gerçekleştiği aynı gün ve tarihte –hattâ neredeyse sabahın aynı saatlerinde– çarpmışlardı. Askeri darbe, CIA tarafından demokrasiye karşı düzenlenmiş bir terörist saldırıydı. Cayır cayır yanan binaların, dumanın, alevlerin ve paniğin görüntüleri her iki sahnede de aynıydı. 1973’ün artık uzaklarda kalmış olan o salı günü hayatım yıkılmıştı, bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı ve vatanımı yitirmiştim. 2001’deki o uğursuz salı günü de belirleyici bir tarih oldu, artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı ve ben bir ülke kazanmıştım.

İşte o iki olay, yani torunumun yorumu ve konferans-taki o yabancının sorusu, nereye doğru gittiğini henüz bilmediğim bu kitabın yazılış nedenini oluşturdu; anıların her zaman yaptığı gibi başıboş dolaşıyorum şimdilik, ama bana birazcık daha eşlik etmenizi rica ediyorum sizden.

Bu satırları, dimdik bir tepenin üzerinde, eğri büğrü yüz kadar meşe ağacının gözetiminde, San Francisco Körfezi’ne bakan bir çatı katında yazıyorum, ama ben aslında başka bir yerden geliyorum. Hasret, kötü bir alışkanlık benim için. Hasret, melankolik bir duygudur, duygusallık gibi biraz da yapmacıktır; duygusallığa kapılmadan bu konuya girmek neredeyse olanaksızdır, ama ben duygusal olmadan hasreti anlatmayı deneyeceğim. Eğer ayağım takılır da yapmacıklığın içine düşecek olursam, birkaç satır sonra yeniden ayağa kalkacağımdan emin olabilirsiniz. Benim yaşıma gelince –çünkü artık yapay penisilin kadar yaşlıyım–, insan yarım yüzyıldan bu yana belleğinden silinmiş olan şeyleri anımsamaya başlıyor. Onyıllar-

¹ Karma: Hinduizmde, bir varlığın yaşamında gerçekleştireceği davranışların daha sonraki yaşamlarını etkileyeceği inancı. (Çev.)

dan beri ne çocukluğumu düşünmüştüm, ne de genç kızlığımı; annemin fotoğraf albümlerine baktığımda, Pelvina López-Pun gibi inanılmaz bir adı olan bir buldog köpeğin dışında hiç kimseyi tanımadığım uzak geçmişte kalmış o dönemler aslında pek de umurumda değildi; o köpeğin belleğime kazınmış olmasının tek nedeni de birbirimize ilginç bir biçimde benzememizdi. Ben birkaç aylıkken ikimizin birlikte çekilmiş bir fotoğrafımız var; annem hangimizin hangimiz olduğunu bir okla belirtmek zorunda kalmış. Bu bellek kaybımın nedeni herhalde o zamanların pek de mutlu olmaması, ama galiba ölümlülerin pek çoğunun başına gelen bir şey bu. Mutlu çocukluk bir efsanedir; bunu anlayabilmek için çocuk masallarına bir göz atmak yeter: o masallarda kurt yaşlı büyükanneyi yer, sonra bir oduncu gelip bıçağıyla zavallı hayvanın karnını yukardan aşağı yarar, yaşlı kadını sağ salim dışarı çıkarır, kurdun karnını taşlarla doldurup derisini hemen- cecik iğne iplikle dikiverir, bu yüzden kurdun susuzluk- tan dili damağına öyle bir yapışır ki su içmeye koşu koşu ırmağına gider ve karnındaki taşların ağırlığıyla batıp boğulur. Peki oduncu onu neden daha basit ve insancıl bir yöntemle yok etmemiş, diye düşünürüm hep. Çünkü çocuklukta hiçbir şey basit de değildir, insancıldır da. O zamanlar ‘çocuk sömürüsü’ diye bir kavram yoktu; çocuk büyütmenin en iyi yolunun, bir elde kırbaç, ötekinde haç olduğu sanılıyordu; tıpkı çorbası sofraya soğumuş olarak geldiğinde kocanın karısını pataklama hakkının doğal karşılanması gibi. Psikologlarla yetkililer bu konuya el atana kadar, iyi bir köteğin hayırlı etkilerinden hiç kimse- nin kuşkusu yoktu. Gerçi beni erkek kardeşlerimi dövükleri gibi dövmezlerdi, ama çevremdeki tüm öteki çocuklar gibi yine de korku içinde yaşardım.

Çocukluk dönemimin doğal mutsuzluğu, şimdi sayamayacağım bir sürü karmaşık komplekslerle büsbütün beter olmuştu, ama neyse ki zamanın iyileştiremediği hiçbir yara izi bırakmadı bende. Bir keresinde ünlü bir Afro- Amerikalı kadın yazarın, çocukluğundan beri kendini

ailesine ve çevresindeki insanlara yabancı hissettiğini söylediğini duymuştum; pek çok yazarın doğduğu yerden hiç ayrılmamasına karşın bu duyguya kapıldığını da eklemişti. Bu durumun yazarlığın ayrılmaz bir parçası olduğunu ileri sürüyor, kendini farklı hissetme kaygısı olmadan yazı yazma gereğinin duyulmayacağını söylüyordu. Ne de olsa yazı yazmak, insanın içinde bulunduğu durumu ve yaşamın karmaşasını anlama, normal insanları tedirgin etmeyen, aykırı insanları huzursuz eden müzmin kaygıları açıklığa kavuşturma çabasıydı; bu tür pek çok insan vardı başka işlerde dikiş tutturamayıp sonunda yazar olup çıkan. Bu kuramı duyunca üzerimden ağır bir yük kalkmış oldu: demek ben bir canavar değildim, benim gibi olan başkaları da vardı.

Hayatta hiçbir yere uyamamışım, ne aileme, ne de kaderin bana reva gördüğü toplumsal sınıfa ya da dine; sokaklarda bisikletle dolaşan çetelere dahil olmamışım; kuzenlerim beni oyunlarına almamışlardır; okulun en az sevilen kızı, daha sonraları da uzun süre partilerde en az dans edeni olmuşumdur, ama bunu çirkinliğimden çok çekingenliğime bağlamayı tercih ediyorum. Hiç umursamıyormuş pozlarında kendimi gururumun içine hapsedirdim, ama aslında bir gruptan olabilmek için ruhumu şeytana satmaya hazırdım, tabii eğer İblis böylesine çekici bir öneriyle karşıma çıksaydı. Benim sorunumun nedeni hep aynı olmuştur: başkalarına doğal görünen şeyi kabullenememe ve kimsenin duymak istemediği düşüncelerimi söylemek için dayanılmaz bir istek; bu da kimbilir kaç olası talibimi korkutup kaçırmıştır. (Fazla kibirlenmek istemem, aslında hiçbir zaman fazla talibim olmadı.) Daha sonraları, gazetecilik yıllarımda, merakımın ve pervasızlığımın bazı avantajları oldu. O zaman ben de bir toplumun parçası olabildim, kimsenin yapamadığı biçimde patavatsız sorular sormaya ve fikirlerimi yaymaya iznim vardı, ama bu da zaptedilemez güçlerin zincirden boşanmalarına neden olan 1973 askeri darbesiyle bir anda sona erdi. Bir gecede kendimi kendi ülkemde bir yabancıya

dönüşmüş olarak buldum, öyle ki sonunda ülkeyi terk etmek zorunda kaldım, çünkü korkunun kol gezdiği ve benim gibi muhaliflere yer olmayan bir ülkede ne yaşayabilir, ne de çocuklarımı yetiştirebilirdim. O dönemde merak ve pervasızlık yasayla yasaklanmıştı. Sürgünderken yıllarca demokrasinin yeniden kurulmasını ve Şili'ye geri dönebilmeyi bekledim durdum. Ama bu gerçekleştiğinde geri dönmedim, çünkü bir Amerikalıyla evlenmişim, San Francisco yakınlarında yaşıyordum. Hayatımın yarısından daha azını geçirmiş olduğum Şili'yi sık sık ziyaret ediyorum, ama orada bir daha hiç oturmadım; ancak tanımadığım dinleyicinin sıla hasreti konusundaki o sorusuna yanıt verebilmek için yalnızca Şili'deki yıllarıma değinmeliyim. Bunu yapabilmek için de ailemden söz etmek zorundayım, çünkü vatan ve aile kavramları kafamın içinde birbirine karışıyor artık.

YUKARIDAN AŞAĞI UZAYIP GİDEN ÖZELLİKLER ÜLKESİ

En başından, Şili'den başlayalım; insanın gezegenden aşağı düşmeden gidebileceği en uzak yer olduğundan, pek az kimsenin haritada yerini gösterebileceği o ücra ülkeden. “Neden Şili’yi satıp Paris’e daha yakın bir yer satın almıyoruz?” demişti bir keresinde bizim yazarlardan biri. Ne kadar yolunu kaybetmiş olursa olsun hiç kimse oralardan bir rastlantı sonucu geçemez, ama ziyaretçilerin pek çoğu ülkeye ve insanlarına vurularak sonsuza dek kalmak ister orada. Tüm yolların sonudur Şili, Amerika’nın güneyinin en güneyinde bir mızrak; dağlardan, vadilerden, göllerden ve denizden oluşan dört bin üç yüz kilometre. İnsanın içini dağılayan bir şiirinde Neruda şöyle tanımlar onu:

*Gece, kar ve kum belirler biçimini
ipincecik vatanımın,
tüm sessizlik bu upuzun çizgisinde,
tüm köpükler denize inen sakalında,
tüm cevher onu dolduran gizemli buselerde*

Bu ince uzun topraklar, anakaranın geri kalanından kuzeyde Atacama Çölü’yle ayrılır; sakinlerinin pek sevdikleri bir iddiaya göre dünyanın en kuru çölüdür burası,

ama öyle olmasa gerek, çünkü ayın yüzeyini andıran bu yerin bir bölümü, tıpkı Monet'nin o mucizevi resimlerindeki gibi, ilkbaharda çiçeklerden bir örtüye bürünür hep; doğuda And Sıradağları uzanır, kayalardan ve hiç kalkmayan karlardan oluşan heybetli bir küttedir bu; batıda Pasifik Okyanusu'nun dimdik kıyıları yer alır; aşağıda da ıssız Antartika. Garip engellerin serpiştirildiği, sıradağların doruklarıyla denizin derinlikleri arasında birer mucize gibi varlıklarını sürdüren asırlık volkanların soluklarıyla sarsılan, öylesine dramatik bir toprak yapısına ve farklı iklimlere sahip olan bu ülke, sakinlerinin ödün vermez ulus duygusuyla tepeden tırnağa kenetlenmiş durumdadır.

Biz Şilililer, nasıl ki eskiden köylü idiysek, hâlâ toprağa bağlıyızdır. Çoğumuz, dört sap kurtlu yeşil salata dikmek için de olsa bir parçacık toprak sahibi olmanın düşünü kurarız. Ülkenin en önemli gazetesi *El Mercurio*, son zamanlarda patateslerde ortaya çıkmış önemsiz yeni bir böcek hakkında ya da belli bir yem kullanılarak elde edilen süt ürünleri üzerine her hafta bir tarım eki verir. Asfalt ve betonlar içinde yaşayan okuyucular da, ömürlerinde hiç canlı bir inek görmemiş olsalar da pür heves okurlar onu.

Sırım gibi incecik ülkem boyunca, genel bir tanımlamayla, birbirinden çok farklı dört iklim bulunduğu söylenebilir. Ülke, birbirinden güzel adlar taşıyan bölgelere bölünmüştür, ama askerler, herhalde ezberlemekte zorluk çektiklerinden olacak, bu adlara birer numara vermişler. Ben bunları kullanmaya yanaşmıyorum, çünkü şairlerden oluşan bir ulusun, aritmetiksel bir saçmalık halinde üzerine sayılar serpiştirilmiş bir haritaya sahip olması düşünülemez. Bu dört büyük bölgeyi anlatmaya, ülke topraklarının dörtte birini kaplayan ve bağrında bitmek bilmez madenlerden bir hazineyi gizleyen yüksek dağların gözetimindeki kuş uçmaz kervan geçmez ve sert yapıllı *Büyük Kuzey* ile başlayalım.

Çocukluğumda gitmiştim kuzeye, o günden bugüne

aradan yarım yüzyıl geçmiş olmasına rağmen bir daha da unutamadım. Daha sonraları hayatım boyunca birkaç kez daha kısmet oldu Atacama Çölü'nü aşmak; her defasında olağanüstü bir deneyim yaşamış olsam da o ilk gidişimin anıları çok daha kalıcı. Quechua dilinde 'büyük tuzla köyü' anlamına gelen Antofagasta, benim belleğimde bugünkü modern kent değil, balıkçı tekneleri, martılar ve pelikanlar serpiştirilmiş, iyot kokulu, eski ve yoksul bir liman kasabası. Antofagasta, onyıllar boyunca ülkenin başlıca ihraç ürünlerinden birini oluşturan güherçile sanayii sayesinde XIX. yüzyılda çölün içinden bir serap gibi çıkmış. Daha sonraları, sentetik nitrat bulunduğu da bu liman kenti önemini yitirmemişti, çünkü artık bakır ihraç etmekteydi, ancak güherçile işletmeleri birer birer kapanmışlar ve pampa orasına burasına serpiştirilmiş hayalet kasabalarla kalıvermiş. Bu iki sözcük, yani 'hayalet kasaba' sözcükleri, o ilk yolculuğumda hayal gücümü alıp götürmüştü.

Ailemle birlikte, bir yığın eşyamızı da yanımıza alarak, o acımasız Atacama Çölü'nden Bolivya'ya doğru kaplumbağa hızıyla ilerleyen bir trene bindiğimizi anımsıyorum. Güneş, kömürleşmiş taşlar, kilometreler ve kilometrelerce uzanan gerçekdışı bir ıssızlık, arada bir terk edilmiş bir mezarlık, kerpiç ya da ahşaptan yıkık dökük birkaç yapı. Sineklerin bile dayanamadıkları kupkuru bir sıcak vardı. Susuzluğumuzu bir türlü gideremiyorduk; litrelerce su içip portakalların sularını emiyor, her bir çatlaktan içeri sızan tozdan kendimizi zar zor koruyabiliyorduk. Dudaklarımız kan çıkana kadar çatlıyor, kulaklarımız zonkluyordu, susuzluktan kurumuştuk. Geceleri, ayışığı manzarayı mavimtirak bir ışıltıyla aydınlatırken, kristal kadar sert bir soğuk bastırıyordu. Uzun yıllar sonra, dünyanın en büyük açık bakır madeni olan Chuquicamata'yı ziyaret etmiştim, toprak rengi binlerce insanın karıncalar gibi çalışarak madeni taşlardan söküp aldıkları muazzam bir açık hava tiyatrosunu andırıyordu. Tren dört bin metreden yükseğe çıkmış, ısı ise suyun bardaklarda

donduğu dereceye kadar inmişti. Katıksız bir sessizliğin hüküm sürdüğü ve tek bir kuşun uçmadığı bembeyaz bir denizi andıran Uyuni Tuzlası'ndan ve zarif flamingoları gördüğümüz daha başka tuzlalardan geçmiştik. Tuzun içinde oluşmuş değerli taşları andıran tuz kristalleri arasında fırça darbeleriyle boyanmış gibiydi flamingolar.

Kimilerinin ayrı bir bölge olarak görmedikleri *Küçük Kuzey* denilen yöre, o kupkuru kuzeyi ortadaki verimli bölgeden ayırır. Dediklerine göre büyüğü bir yer olan ve yeryüzünün tinsel merkezlerinden birini oluşturan Elqui Vadisi buradadır. Elqui'deki gizemli güçler, evrenin kozmik enerjisiyle bağlantı kurmaya gelen gezginleri buraya çeker ve bunların pek çoğu batını toplumlar halinde yaşamak üzere burada kalırlar. Meditasyon, doğu dinleri, türlü kılıklarda gurular, her şey bulunur Elqui'de; tıpkı Kaliforniya'nın bir köşesi gibidir. Misket üzümünden yapılan berrak, iyi hasletli ve bu topraklardan yayılan ilahi güç kadar huzur verici bir içki olan bizim *pisco* da burada yapılır. Misket üzümü, güvenilerek içilen, ama daha ikinci kadehte en yürekli kişiyi bile yere devirmeye yetecek biçimde vuruveren tatlı ve güvenilmez içkimiz *pisco sour*'ın hammaddesidir. Bu içkinin adını, fazla düşünüp taşınmadan Peru'nun Pisco kentinden alivermişiz. Mademki gerçek şampanya yalnızca Fransa'nın Champagne kentindeki olduğu halde herhangi bir köpüklü şaraba şampanya deniyor, bizim *pisco* da yabancı bir adı pekâlâ sahiplenebilir. Dünyanın en önemli astronomi gözlemevlerinden biri olan La Silla da *Küçük Kuzey*'de kurulmuştur, çünkü orada hava o kadar berraktır ki, -sönmüş de olsa, daha doğacak da olsa- hiçbir yıldız o devasa teleskopun gözünden kaçamaz. Yeri gelmişken söyleyeyim, orada otuz yıl çalışan birisi, dünyanın en ünlü astronomlarının evreni incelemek için sıraları gelsin diye yıllarca beklediklerini anlatmıştı. Ben de ona, gözlerini her zaman sonsuzluğa diken ve dünyanın küçüklüklerinden kopuk olarak yaşayan bilim adamlarıyla birlikte çalışmanın ne kadar harika bir şey olması gerektiği yoru-

munu yapmıştım; ama o bana bunun tam tersinin olduğunu söyledi: astronomlar da şairler kadar tamahkârmışlar. Dedğine göre kahvaltıda marmelat için kavga ediyorlarmış. İnsanların hali bir âlem.

Orta Vadi, ülkenin en gelişmiş yöresidir; sanayi işletmeleri ile nüfusun başkentte oturan üçte biri, üzüm ve elma memleketi olan bu topraklarda toplanmıştır. Santiago, 1541 yılında Pedro de Valdivia tarafından burada kurulmuştur, çünkü adamcağız kuzeyin kurak topraklarında aylarca yürüdüktan sonra cennet bahçelerine ulaştığını sanmıştır. Yarım yüzyıl boyunca eyaletlere yetki vermeye çalışan çeşitli hükümetlerin tüm çabalarına karşın Şili'de her şey başkent çevresinde oluşmuştur. Sanki Santiago'da gerçekleşmeyen şeyin önemi yoktur, oysa ülkenin geri kalanında yaşam bin kez daha hoş ve sakindir.

Güney Bölgesi, güney yarıkürenin kırkinci enlemindeki Puerto Montt'dan başlar; ormanlar, göller, ırmaklar ve volkanlarla dolu büyümlü bir yöredir burası. Bugün kereste sanayiinin tehdidi altında olan bin yıllık ulusal ağaçlarımızın yetiştiği buz gibi soğuk yağmur ormanlarının birbirine dolanmış bitki örtüsünü sürekli yağın yağmurlar besler. Gezgin, güneye doğru gittikçe, acımasız rüzgârların kamçılacağı pampalardan geçer; daha sonra ülke, tespah taneleri gibi dizili ıssız adalar halinde süt gibi beyaz sisler içinde saçılır; fiyortlardan, kayalıklardan, kanallardan oluşan bu labirentin içinde her taraf sularla kaplıdır. Anakaranın son kenti, tüm rüzgârların ısıracağı, yüzünü ıssız bozkırlara ve buzullara dönmüş, katı ve gururlu Punta Arenas'dır.

Şili, bilinmeyen Antartika kıtasının bir parçasına sahiptir; buzlardan oluşan ıssız bir dünyadır burası, efsanelerin doğduğu ve insanların ölüp gittikleri sonsuz bir beyazlıktır; Güney Kutbu'na biz de bayrağımızı diktik. Uzun süre hiç kimse Antartika'ya değer vermemişti, ama

deniz faunası açısından bir cennet olmasının yanı sıra nice maden zenginliklerini gizlediğini artık biliyoruz, bu yüzden de oraya göz koymayan ülke yok gibidir. Yazın konforlu sayılabilecek bir deniz yolculuğuyla ziyaret edilebilir, ama bu geziler oldukça pahalı, şimdilik yalnızca zengin turistlerle yoksul ama azimli çevreciler yapabiliyor bu yolculuğu.

1888 yılında, 'dünyanın göbeği' denilen gizemli Paskalya Adası'nı, ya da Paskalya dilindeki adıyla Rapanui'yi kendimize mal etmişiz. Uçsuz bucaksız Pasifik Okyanusu'nun içinde bir yerlerde, Şili'nin anakaradaki topraklarından iki bin beş yüz mil, Valparaiso'dan ya da Tahiti'den uçakla yaklaşık altı saat uzaklıktadır bu ada. Neden bize ait olduğunu ben pek anlayabilmiş değilim. O zamanlar bir kaptanın yeryüzünün bir bölümünü yasal olarak sahiplenebilmesi için, oraya bir bayrak dikmesi yeterliymiş. Yöre sakinlerinin, Rapanui konusundaysa barışçı Polinezya halkının her zaman bu davranışı onayladığını söyleyemeyiz. Ama Avrupalılar öyle yaptıklarına göre Şili de onlardan geri kalacak değil ya. Ancak Güney Amerika ile temas kurmak Paskalyalılar açısından ölümcül olmuş. XIX. yüzyılın sonlarında Şili, unutulup gitmiş o uzak yurttaşlarının kötü kaderi karşısında omuz silkerken, adanın erkek nüfusunun yarısı, kuş gübresi toplama işinde köle olarak çalıştırılmak üzere Peru'ya götürülmüş. O zavallı insanlara öyle kötü davranılmış ki, Avrupa'da uluslararası bir protesto gösterisi yapılmış ve uzun bir diplomatik savaşımdan sonra hayatta kalan son on beş kişi ailelerine geri verilmiş. Onlar da çiçek hastalığı kapmış olduklarından, adada geriye kalan Paskalyalıların yüzde seksenini bu hastalık kısa zamanda alıp götürmüştü. Yaşayabilenlerin kaderi de pek parlak olmamış. Koyunlar bitki örtüsünü yiyip yok ederek toprağı çıplak bir lav kabuğuna dönüştürmüştü ve yetkililerin –yani bu durumda Şili donanmasının– ihmalkârlığı sonucu ada sakinleri sefalete düşmüşler. Son yirmi yıl içinde turizm ve bilim dünyasının ilgisi sayesinde Rapanui kurtulmuş.

Adanın orasına burasına serpiştirilmiş volkanik taş-tan anıtsal heykeller vardır, kimilerinin ağırlığı yirmi tonu geçer. Yerli dilinde *moai* denilen bu heykeller, uzmanları yüzyıllardan beri şaşkırtmaktadır. Onları volkanların yamaçlarında yontmak, sonra engebeli bir araziden sürükleye sürükleye götürüp çoğunlukla erişilmesi zor bir platformun üzerine dikmek, tepelerine de kırmızı taş-tan birer başlık yerleştirmek olsa olsa devlerin işidir. Aca-ba bunu nasıl becerdiler? Böylesine bir marifeti açıklaya-bilecek ileri bir uygarlığın izlerine de rastlanmamış. Ada-da iki ayrı ırk yaşıyormuş; efsaneye bakılırsa bunlardan biri olan Arikiler, sahip oldukları üstün bir zihinsel güç sayesinde *moai*'leri el sürmeden yerden kaldırıp hiçbir fiziksel çaba harcamadan havada taşıyarak o dimdik sunaklara götürmüşler. Bu tekniğin yok olması ne kadar yazık. 1940 yılında Norveçli antropolog Thor Heyerdahl, *Kon Tiki* adını verdiği bir sal yaparak, İnkalarla Paskalyalılar arasında ilişki olduğunu kanıtlayabilmek için Güney Amerika'dan Paskalya Adası'na kadar yolculuk etmiş.

Ben 1974 yazında gitmiştim Paskalya Adası'na; o zamanlar haftada yalnızca bir uçak vardı ve turizm yok denilecek kadar azdı. Adaya âşık oldum ve tasarladığımdan üç hafta fazla kaldım, böylelikle televizyonun oradaki açılışına ve daha birkaç ay önce demokrasinin yerine geçmiş olan askeri cuntanın başındaki General Pinochet'nin bir ziyaretine rastlamış oldum. Televizyon çiçeği burnundaki diktatörden daha büyük bir heyecanla karşılanmıştı. Generalin orada kaldığı süre bir âlemde, ama şimdi bunun ayrıntılarına girmenin zamanı değil. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, general ne zaman halkın önünde konuşma-ya kalksa yaramaz bir bulut son derece stratejik bir biçimde gelip başının üstüne yerleşiyor onu sudan çıkmış sığa-na çeviriyordu. General, Paskalyalılara tapu dağıtmak amacıyla gelmişti, ama kimsenin tapuları almakla pek fazla ilgilendiği yoktu, zaten herkes neyin kime ait olduğunu çok eski zamanlardan beri biliyordu ve hükümetin

vereceği o kâğıt parçasının hayatlarını karmaşıklaştırmaktan başka bir işe yaramayacağından haklı olarak korkuyordu.

Juan Fernández Adası'nın sahibi de Şili'dir; Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* adlı romanına esin kaynağı olan İskoçyalı denizci Alexander Selkirk 1704 yılında bu adaya terk edilmişti. Selkirk, kitapta anlatıldığı gibi yanında evcilleştirilmiş papağanı ve adı Cuma olan bir yerlinin arkadaşlığı falan olmadan adada dört yıldan fazla yaşamış, sonunda başka bir kaptan onu kurtararak, kaderinin öyle pek de ahım şahım olmayacağı İngiltere'ye geri götürmüştü. İnatçı bir turist, küçükçük bir uçakla sarsıntılı bir yolculuk ya da küçük bir tekneyle bitmek bilmez bir deniz yolculuğu yaptıktan sonra, o İskoçyalının yeşillikler ve balık yiyerek hayatta kaldığı mağarayı ziyaret edebilir.

Her yerden uzakta olmak, biz Şilililere bir adalılık zihniyeti vermiş ve ülke topraklarının muhteşem güzelliği bizi kibirlendirmiştir. Kendimizi dünyanın merkezi sanırız –Greenwich'in Santiago'da olması gerektiğini düşünürüz–, kendimizi Avrupa'yla bir tutarak sırtımızı Latin Amerika'ya döneriz. Hep kendimizle ilgiliyizdir, evrenin geri kalanı yalnızca bizim şaraplarımızı tüketmek ve yeneceğimiz futbol takımları kurmak için vardır.

Şili'ye gidecek ziyaretçiye, ülke, şarapları ve kadınları hakkında duyacağı harikaları kuşkuyla karşılamamasını öğütlerim, çünkü yabancıların ülkeyi eleştirmelerine asla izin verilmez, bunu her dakika yapan on beş milyon vatandaşa zaten vardır. Marco Polo, Asya'da otuz yıl süren serüvenlerinden sonra bizim kıyılarımıza çıkmış olsaydı, ona her şeyden önce bizim böreklerimizin tüm Gökler İmparatorluğu'nun mutfağından çok daha lezzetli olduğu söylenirdi. (Ha, özelliklerimizden biri de budur işte: hiç desteksiz fikir yürütürüz, ama bunu öyle kesin bir tavırla yaparız ki hiç kimse kuşkuya kapılmaz.) İtiraf etmeliyim ki bu tüyler ürpertici şovenizm hastalığından ben de çeki-

yorum. San Francisco'yu ilk kez ziyaret edip de o altın renkli yumuşacık tepeler, ormanların o ihtişamı ve körfezin ayna gibi parlayan o yemyeşil suları gözlerimin önünde uzandığında, yaptığım tek yorum, buranın Şili kıyılarına çok benzediği olmuştu. Daha sonra da en tatlı meyvelerin, en nefis şarapların ve en leziz balıkların elbette ki Şili'den getirildiğini anladım.

Ülkemi yüreğinde duyumsayabilmesi için, insanın Pablo Neruda'yı okuması gerek: dizelerinde görkemli manzaraları, güzel kokuları, günün ağarmasını, inatçı yağmuru, vakur yoksulluğu, acılara katlanma gücünü ve konukseverliği ölümsüzleştiren ulusal şairimizi. İşte benim hasretini duyduğum ülke de bu, yalnızlığında yardıma çağırdığım, nice öykümün arka planını oluşturan, düşlerimde karşıma çıkan ülke bu. Şili'nin elbette başka yüzleri de var: bir tanesi maddiyatçı ve pervasız, vereceği maaşları sayıp bıyıklarını buran acımasız bir yüz; bir başkası, geçmişin yara izlerini taşıyan hüznü bir yüz; öteki, turistlere ve bankerlere gülümseyen, bir başkası da, bir sonraki doğal ya da siyasal afeti tevekkülle bekleyen yüzler. Şili'de her türlü var.

Isabel Allende

YÜREĞİMDEKİ ÜLKEM

Şilili yazar *Isabel Allende*, bu anı kitabında okuru bir kez daha yüreğinin içine çekiyor. Hem romanlarının ilk tohumlarının nerelerde filizlendiğini, hem de yazarlık serüveninin nasıl başlayıp geliştiğini gösteriyor. Bunu yaparken yüreğinde düşsel bir ülke yaratmış olduğunu fark ediyor. Bu ülke, hem anayurdu olan Şili, hem değil. Bir anlamda Şili; çünkü kökleri orada, bütün romanlarına kaynaklık eden ailesi orada. Bir anlamda değil; çünkü bu kökler o kadar sık yerlerinden sökülmüşler, o geniş ve tuhaf ailenin bireyleri yazarın imgeleminde öylesine değişmişler ki, her biri sonuçta başka bir kişilik kazanmış. Şili'deki 1973 darbesinin ardından sürgüne giden, uzun yıllar Venezuela'da yaşamak zorunda kalan *Isabel Allende*, bu sürgün yaşamının ve hiçbir yere ait olamayışının, kendisini yazar yaptığını söylüyor. *'Hiçbir zaman hiçbir yere uyum sağlayamadım; ne aileme, ne sosyal sınıfıma, ne de dinime ait olabildim,*' diyor. Bu sözlerin ardından, anayurduna yabancılaştığını vurgulasa da, anayurdunda yürütülen politikanın ve Şili'nin büyüünün kendisine vurduğu damgayı hep üzerinde taşıyarak yazdığı çok açık.

Kapakta: Isabel Allende'nin bir fotoğrafı

ISBN 975-07-0430-4

<http://www.canyayinlari.com>